

ségesen megösmert elbizottságukkal. Lássá csak Bajza ur, a' ki például az északamerikai erdőekben egy új telepedést akar alkotni, először irtania kell, — a' ki nálunk a' színészeknek, bármilyen esekély 's tőle kitelhető módon, oktatást akar nyújtani, annak is először irtania kell, 's mi volna e' részben ennél tanulságosabb gondolat!

Szól tovább Bajza ur: nem abban akad ő meg, miben a' megrótt színészek és sok olvasó kétség kívül megakadtak, hogy a' budai színészek X. et Comp. által kivétel nélkül manióláknak, szőlőtől zugó és göztől keringő fejűeknek 's a' társaság egészen véve rosszabbnak mondatik lenni a' felbőszült gulyánál, hanem abban, hogy X. et Comp. elégnek hiszi javalását vagy gáncsait koronkint elmondogatni, a' nélkül, hogy kötelességének érzene egyszerűságot kifejteni, miért 's milly nézetek szerint ítéli ezt vagy amazt.

Mi sem abban akadunk meg annyira, hogy Bajza ur által kritikái töredékeink minden kivétel nélkül a' legkisebb tanulságos gondolat nélkülnek mondatnak, miben a' legtöbb olvasó kétségkívül megakadt, hanem abban, hogy „Bajza ur elégnek hiszi javalását vagy gáncsait a' Társalkodóban elmondogatni, a' nélkül, hogy kötelességének érzene egyszerűságot kifejteni, miért 's milly nézetek szerint ítéli ezt vagy amazt.“ Egyébiránt hogy állításunk ez volt volna: a' budai színészek kivétel nélkül rosszabbak a' felbőszült gulyánál, ez merő képtelen — nem igazság. A' Rajzolatok' 13dik számában van azon cikkely, melyben illy nemű hasonlítást tevünk, de egészen más értelemben. — A' mi pedig azt illeti, hogy nem fejtjük ki okokkal, miért ítéljük ezt vagy amazt, erre nézve ismét kérjük Bajza urat, mutassa ki, hol történt ez így? Mi különben az okatlan valamin alaptalan vádra felelni kötelesek nem vagyunk. Azt bizárvást mondhatjuk, hogy soha nem mondtuk: ez rosszul vala téve, a' nélkül, hogy hozzá nem tettük volna, így kellett vala tenni; a' hol csak a' szükség megkívánta. Különben csak föltehet annyit Bajza ur a' magyar színészekről, hogy értelmű kifejelettségök nem olly alant áll, mi szerint őket iskolás gyermekeknek kellene oktatni olly okok' felhordásával is, melyeket józan ész egyszerre átláthat. Ha például azt mondtuk színészeinknek: szorgalmasan tanulják az idegen neveket 's szavak' kifejtéseit — mi szükség tovább e' színészeti axióma' megmutatására? Kérjük Bajza urat 's újra meg újra kérjük, hozzon fel ellenpéldákat töredékeinkből 's hozzon fel

okokat is, akkor szólhatunk csak bővebben egymással.

Szól tovább Bajza ur: okatlan bírálatainkra számtalanszor elesőváltá fejét.

Ugyan ugy-e? akkor hát már jó formán el volt csóválva, midőn ékes-beszédét irta.

Hogy mi megkívántuk volna a' budai színészekől tanácsaink' követését, jól jegyzi-meg Bajza ur. Hasonlóképp kívánná tőlünk Bajza ur is, hogy tanácsát kövessük. Jó tanács' követését örökké kívánhatja az ember; de ha az ellenkező fél rossznak látja a' tanácsot, ugyan helyesen teszi, ha megveti azt. Mi ennél fogva méltán követelhetünk illyesmit színészeinktől, minthogy tanácsainkat józan ész' és művészet' szabályai szerint eddig jóknak hiszük; ha ellenben mi Bajza ur ékes-beszédének tanácsain nem indulunk, már azért rajtunk semmi követelni valója; mert íme ezenel mutatgatjuk meg, milly haszonvehetlenek azok.

Bajza ur a' következőkben ismét egy halomnyi elkoptatott közhelyeket hoz fel. Előfordulnak e' sorokban: meggyőződés, elv, ok, igazság, éles szem, sors, 19dik század, csalhatatlan, bölcsesség 's a' t. — (Folytatjuk.)

X. et Comp.

A' RAJZOLATOK' VÉDELME,

BAJZA UR ELLEN.

(Lásd a' Társalk. f. é. 19d. számát.)

On peut dire que quatre mots sont la cause de toutes les querelles qui arrivent dans le monde: moi, toi, rien, rien.

Jean Jacques R.

A' „Társalkodó“ folyó évi 19d. számában Bajza ur a' Rajzolatokat egy kis vitába voná, mely vitában eddigelé még senkit élesni nem láttunk, csupán Bajza ur sikamlott meg, 's e' sikamlásában a' szerkesztőnek is egy kiestt lábára hágván, megenged Bajza ur, hogy minden megrohanás ellen a' szerkesztő a' maga tyúkszemét védelmezhesse.

Minden journal szerkesztő a' lapjaiba iktatott folyton-folyó cikkelyeket magáévá teszi, legyenek bár azok „okatlan bírálatok, a' művészet' nálunk meg eddig nem igen értett nemében;“ magáévá teszi még akkor is, ha Bajza ur azokra „nem egyszer csóválta-el fejét,“ 's így, mit Bajza ur: „A' magyar színészeti bírálokhoz, különösen X. et Comp. urhoz“ mond, mondva van az a' szer-

kesztőhöz is, 's tán az „okatlanságot“ érdeklőleg, mondva van egy erdélyi közbeszéd' értelmében: „üsd a' nyeret, hadd érezze a' ló;“ mire ha egy „üres elméncséget“ akarna mondani a' szerkesztő, tán maga is egy „úgy nevezett humorista“, azt mondaná, hogy Bajza ur meg akarta ugyan ütni a' nyeret, de sőtétben vagdalt ide 's tova, és sem a' nyeret, sem a' lovat nem találta. És már most kiköti magának a' szerkesztő, habár theoretikai 's practikai műértetlenségét a' színi bírálatokban elősmerné is, hogy humoristikai elméncségeit, sem Bajza ur, sem senki által a' világon eldisputáltatni nem hagyja; — az nem árt ezen elméncségeknek, hogy üresek, mert az üres elméncséget akárki könnyebben elbírija, mint a' tömötte, vaskost, középsöt.

Bajza ur erre hihetőleg ismét el fogja csóválni fejét, de megengedjen Bajza ur, hogy mi műértetlenek, mi tudatlanok, csak úgy szoktuk magunkat védelmezni mint tudjuk: Némelly embernek tyűkszeme van 's mindjárt megérzi ha rá hágnak; némelly ember tyűkszemtelen, 's csak akkor érzi ha fejére vagy nyakára hágnak. — Bajza urat a' szerkesztő legalább jó emberének tartja 's tartotta, mielőtt tehát Bajza ur a' Rajzolatokat mintegy megrohanta, reménylette volna a' szerkesztő, hogy Bajza ur figyelmeztető 's azt monda vala: „Hallja kegyed, vagy hallja ön! azok a' Rajzolatok rontanak,“ — 's irántok a' szerkesztő az okos javalatót bizonyosan örömmel fogadja; — de ez nem történt, 's az igaz, ezzel Bajza ur nem is tartozott, hanem mint a' tatárutást egyszerre csak hírlelék, hogy a' Rajzolatok ellen égháboru keletkezik. — A' szegény szerkesztő, nem is gyanítván, hogy a' Bajza ur foglalta olympusi magosból is pattanhat a' föld' fölé egy vaktöltés, a' mennykőfogót már készen is tartotta, be is csapott, de csak akkor látta, hogy ez csupán amolyan színpadi mennykő, melytől még a' gyermek sem szokott megijedni.

A' szerkesztő maga is a' 19dik század embere, nem tartja magát csálhatatlannak, de másfelől azt sem tartja: — „hogy annak a' mit mond, szükségképen mindjárt bölcsestéggel kell lenni, csak azért, mert Bajza ur mondotta“ bizonyítatlanul, 's okok nélküli meztelenséggel. — Valjon nem annyit akart-e Bajza ur megrohanása tenni: „humiliate capita vestra!“ És mi meg is hajtottuk volna fejünket, ha látnék vala, hogy dicsőségében szól az ur hozzánk a' magasból, — de

hamis prophétát látánk a' magasban, és mi, a' 19dik század' embere, nem hittünk neki. —

A' Rajzolatok' mostani kritikái, szól Bajza ur: „semmit sem használnak ártaanak inkább, mely ártaának céljait és indítóokát fel fogni ó legalább nem képes.“ — Mit akar itt Bajza ur az „ártás céljaival és annak indítóokával“ mondani, megenged, ha tán e' messzevágó, isten tudja mit rejtő bizonyítatlan mysticus kifejezését, a' szerkesztő sem képes maga részéről fel fogni. — Ártani műértetlenségből, ez az alapos vagy ingadozó tudomány' helyes vagy hibás felfogásának szüleménye, mely hibától, míg a' tanuló ember, a' tudós pedig tanuló marad, egyik sem fog menekedhetni; de ártani indítóokból, hogy ez ártásnak céljai is legyenek, ez nem a' műértetlenség, hanem a' karaktert illeti, 's ezt egy odavetett pusztá szóval sem Bajza urtól, sem senkitől a' világon fessegettetni egy józan értelmű ember sem engedendi, ha bár nem más volna is, mint egy „úgy nevezett humorista.“ És egyes személy, vagy valamely hirlap' ártalmas karakterét fessegetni, a' nélkül hogy a' fessegető ellene egy hajszályait bizonyítana, ez a' 19dik században, a' kritikus megrohanásnak nem a' legillődelmesebb módorja (1) (manierja.)

Nem szól Bajza ur „a' Kassán néhány év előtt megjelent játékszini tudósításokról, nem a' Honművészen megjelentekről, ezek szinte nem építenek, mint a' többiek, de azon elsőséggel még is bírnak a' Rajzolatok legújabb e' nemű cikkei felett, hogy nem rontanak annyira.“ — Erre a' szerkesztő nagyon szeretne ismét Bajza urnak felelni, ha megmutatná, a' Rajzolatok kritikái miért rontanak? de valóban pusztá 's annyiszor ismételt pusztá állítgatásokra, a' szerkesztőnek még csak egy nevezett humorját sincs kedve vesztegetni.

Az idéttlen magasztalás' bűnével vádolja végre Bajza ur a' Rajzolatok' redaktorát: „ki hasonlítja például *Lendvaint* az igen nevezetes és a' maga korához képest ritka tünemény Müller Sophiehoz.“ — A' Rajzolatok mult évi első felének 26dik számában, 159dik lap' 2d. hasábján ez áll: — Lendvaynének a' naiv szerepekben, azon mondhatatlan finomsághoz, kellombőz 's gyöngédséghez, (mellyet Bécsben csak egy Müllertől látnék), szívünkől szorcsást kívánunk, 's őt minden elfoglaltság nélkül, (vesse oda kinek tetszik a' pesti színházat is), első rendű színlátásunk közt számoljuk.“ Ki e' szavakból azt látja, hogy Lend-

vainé Müller Sophiehoz van hasonlítva, az a Hor-
tobágyon elterpeszkedő szünnyogot, legalább is egy
a Dunán függő nagy lánczvidnek, vagy a hor-
tobágyi csárdát, legalább is Debreczennek nézi. —

Végezetül Bajza urnak a Társalkodóba ika-
tatott észrevételeire szölvá, az egészéből az tetszik-
ki, mintha Bajza ur a színi bírálatokban refor-
mator akarna lenni, de mivel maga is megvalja,
hogy azokhoz nem ért, a színészeket alkalmat-
sint azon zavarba hozá, hogy már most nem tud-
ják, kicsoda tehát Mózesük és Prophétájok? —
legalább a szerkesztő, ki a Rajzolatok védelmét,
maga részéről Bajza ur ellen e sorokkal befeje-
zi, azt tartja, hogy Bajza urnak a színészek me-
letti egész védelme röviden ennyit tesz: Én va-
gyok a ti Mózesek és Prophétátok, de nem tud-
lak titeket vezérelni a pusztában, elhozatalak a
veres tengerig (azaz vízre vitlek), s most már
gázoljatok keresztül rajta! —

KRITIKAI TÖREDÉKEK.

Martius' Adikén a pesti színpadon először.
,Korona és vérpád, vagy: Az álomital.' Drama
5 felvonásban. Dumas' munkája. Német után for-
dította Jakab István.

A' regibb francia dramatikuskok a chorus' el-
hagyásával a görög antik iskolához szítottak, de
majd csak annyiban, hogy az aristotelesi három
egységet — úgy mint: idő, hely és dologét — szo-
rosan, sokszor nevelésesen, megtartották, s több-
nyire akkori tárgyakat hoztak fel, a nélkül, hogy
a görögök valódi szellemét, költői irányát felfog-
ták, vagy honosították. Századunk elején azonban
drámái országunkban is revolutio támadott, a' kor-
csosított antik trónja porba dőlt, s a' korunkhoz
méltó regényes lón a nép' legnagyobb öröme és
zajos tapsa közt a' színpad' királdnyéja. — Itt nem
lesz felesleges az antik s regényes közti kü-
lönbséget Schlegel Wilmos szerint néhány voná-
sokban előadni. Az antik minden különne-
műt szorosán elkülönített a görögöknél, nálok a' vigjá-
téknak tréfa, a' szomorúnak komolyság volt ál-
talanos bélyege: a' regényes azokat választhatla-
nul összeegyezteti: minden ellenkezőt, természet-
test s művészi, költői s prózait, komolyt és
tréfát, mult' emléket s jövődét' sejtését, földit
és istenit, érzékit és szellemit, életet és halált
mélyen egyé olvasztván. Az antik összhangzó ké-
pe egy szorosán meghatározott, szépen rendezett,
s magába visszatükröző eredeti világnak: a' re-

gényes kinyomata az örökké új és csudatелjes
szüleményekre törő chaos' titkos színeinek, mely
a' mindenség' keblében rejtetik, s fölötté az ere-
deti szeretetnek lelkesítő szelleme ujonnan előm-
lik. Az antik egyszerűbb, világosabb, s a' ter-
mészet' magokba zárt egyes műveivel hasonlóbb;
a' regényes, elmellőzvé töredékes tekintetét, a'
mindenség' titkaiba mélyebben ható. Költöményi
fajukra nézve, az antik hasonlít egy csoporthoz
a' szobrászatban, a' figurákból kivetheti a' cha-
raktert, a' csoportozatokból a' cselekvényt; el-
lenben a' regényes egy nagy festett képhez, mely-
ben számos csoportok' alakján s cselekvényén
kívül a' személyek' körületei is festvők, s nem
csak a' legközelebbiek, hanem nevezetes kilátás-
sal a' távulba, s mind ezek magikai fényben.
Azonban a' szerző egy közép fénypontra irányoz
minden melléket; s a' néző' tekintetét csak any-
nyira hagyja rajtok nyugodni, a' mennyire e'
fényponttól jobban vagy kevésbé világítatnak,
vagy ők világítják azt. Már a' festészet a' szobr-
szattal nem vetekezhetik az alakok' lemasolásá-
ban, mert csak egy szempontból veheti-le őket;
azonban több éleltséget önthet beléjük színei ál-
tal, különösen arcukon a' lelki állapot' legfi-
nomabb vonásait is visszaadhatja, s szemük ál-
tal mélyebben hagy az érzethen olvasnunk. Nem
különben, mint a' régi tragediai, a' komoly-
ságot és cselekvényt az élet' körülményeitől, ha-
nem minden körülményeik' tarka vegyületével
együtt fogja fel; s midőn csak véletlenül oda ve-
tett dolgokat látszik festeni, kielégíti a' képzet-
nek bizonytalan kíváncsi, s a' rendezés, közel
távol, színezet és világítás által összefüggő lát-
vány' kimondhatlan ámulatába süllyeszt. Ben-
ne az idő' és hely' változtatása, föltevén, hogy
az indulatokra tett befolyás is együtt van vele
rajzolva, s a' színi perspektivnek segédmér-
re van; a' tréfa és komolyság ellentétisége, föltevén,
hogy mivoltukban és lépcsőjükben jó arányban
vannak egymáshoz; végre a' dialogi és lyrai al-
kotó-részek' összekevertsége, mi által a' költő-
nek hatalmában áll, személyeit nagyobb vagy
kisebb mértékben költői lényekké változtatni: né-
zetünk szerint a' regényes színművekben nem csa-
pa szabadságok, hanem valódi szépségek.

Ezen szerint tulajdonok az újabb iskolára is rá-
illenek kisebb vagy nagyobb mértékben, de van-
nak némely új bélyegei is. — Darabjaik egy szo-
rosan összefüggő egészet tesznek, de érzésük, in-
dulatuk, karaktereik kevésbé lyraiak, inkább szí-